
Надежда Христова/Nadezhda Hristova

ПОСЕГАТЕЛСТВО ВЪРХУ ИМУЩЕСТВО
В ЗАКОНА ЗА СЪДЕНЕ НА ЛЮДЕТЕ И В
САЛИЧЕСКИЯ ЗАКОН

*Cases of Encroachments on Property in "Law for
Judging People" and "Pactus Legis Salicae"*

The paper discusses cases of damaging, harming, destroying, and stealing of property dealt with in two codes – the Law for Judging People, probably composed in the second half of the 9th century and Pactus Legis Salicae, the recorded common law of the Salian Franks. Both codes were composed in early medieval societies where common law continued functioning in spite of the influence of the Roman and the Byzantine law. This fact gives grounds for a comparative study, which is the aim of the present work.

The author has come to the conclusion that in both codes the circumstances under which the concrete criminal acts have been committed are taken into consideration, i.e. it is noted whether the act is premeditated or not and the guilt is graded. But in Pactus Legis Salicae the discussed acts do not have criminal character while in the Law for Judging People in the cases dealing with theft of property, especially if aggravating circumstances are present, the perpetrators are liable to criminal jurisdiction. The provided penalties are flogging or selling into bondage which were probably inflicted by local authorities. In Pactus Legis Salicae corporal punishments (flogging, castration) are provided only for slaves that have stolen someone's property but the punishment could be commuted for a certain sum of money.

In spite of the established differences between the two codes it should be noted that in both the Kingdom of the Franks and the Bulgarian State the legal norms strictly defended the property of each household against various encroachments providing for compensatory and punitive payments and even corporal punishments.

Съставеният вероятно през втората половина на IX в.¹ *Закон за съдене на людетe* (ЗСЛ), в който са реципирани голяма част от текстовете на титул XVII на Византийската еклога², но с редица изменения, бил използван в ранносредновековна България, в общество с вече утвърдени държавни традиции. Както отбелязва В. Ганев, ЗСЛ не е сборник от норми на обичайното право, но, отново по негово мнение, тъй като Еклогата, според изследванията на компетентни автори, съдържа постановления, които възпроизвеждат елементи, усвоени от славянското обичайно право, би могло да се приеме схващането, че някои от постановленията и на ЗСЛ се основават на обичайноправни положения³.

ЗСЛ е казуистичен закон, който урежда казуистично, откъслечно някои отделни сектори от определени правни области. Правната област, която е предмет на особено внимание в закона, е наказателното право. ЗСЛ е преди всичко наказателен закон, но той не урежда всички, а само някои общи проблеми на наказателното право и само някои от неговите престъпни фактически състави като например степенуваната вина, умисъла, небрежността и техните съотношения. Законът засяга и такава правна област като частното право, но само частично, под формата на единични случаи и то по казуистичен начин⁴.

Салическият закон (Pactus Legis Salicae, PLS)⁵ представлява записаното обичайно право на салическите франки. Кодексът бил съставен в края на управлението на франкския крал Хлодвиг, вероятно между 507 и 511 г. и включва неповлияни от римското право древногермански обичаи и норми. Законникът не се отличава с добра подредба и изчерпателност. В по-голямата си част той се занимава с определянето на парични и други наказания за различни актове на нанасяне на вреда или с уреждането на правилата на правни процедури. За PLS е типичен казуистичният подход при разглеждането на случаи на нанасяне на вреда на домашни и опитомени животни, овощни и зеленчукови градини, ниви. Законът почти не се занимава с такива важни раздели на частното право като брака и семейството, договорните отношения, духовенството и църквата като институция. PLS бил записан в началния период от развитието на франкското кралство, когато тепърва се изграждала държавната машина на базата на опита на заварената гало-римска администрация⁶.

Основание за съпоставянето на текстове от тези два законника, което е целта на настоящото изследване, дава фактът, че те се появили в ранносредновековни общества, в които обичайното право все още продължавало да функционира пълнокръвно въпреки влиянието на римското и византийското право.

Увреждане или унищожаване на чуждо имущество

Някои от разгледаните в ЗСЛ случаи на увреждане, унищожаване или кражба на чуждо имущество са третирани само като неправомерни от частноправен характер, т.е. те са лишени от наказателноправен характер.

Две глави в законника се занимават с увреждането или причиняването на смърт на чужд добитък. Така например за умъртвяването на нечий животни от

глад или по друг начин поради това, че са били затворени, е предвидено извършителят да заплати двойно обезщетение (вероятно два пъти стойността на добитъка)⁷. А ако някой „изпроси кон“, за да го ползва до уречено място, т.е. го вземе назаем, за да си послужи с него, но се случи конят да се увреди или да умре, „изпросителят“ трябва да обезщети господаря на коня⁸. В първия случай обезщетението е по-сериозно, тъй като налице е деяние с умисъл, докато във втория случай то е извършено по непредпазливост.

В PLS на увреждането и умъртвяването на чужд добитък или домашно животно въобще е отделено далеч повече място. Така например за онзи, който удари бременна свиня така, че тя изгуби прасилото си и това бъде доказано, е предвидено да плати 7 солида (сол.)⁹ в добавка към заплащане на стойността на изгубените животни и компенсация за времето, през което не е било възможно те да бъдат използвани¹⁰.

Ако някой поради небрежност нанесе вреда на нечия крава или друго животно и признае това, трябва „да плати цялата стойност на животното на собственика му и да вземе и задържи нараненото животно за себе си“. Ако обаче отрече вината си, а тя бъде доказана, трябва да плати 15 сол. в добавка към връщането на животното или на стойността му и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано¹¹.

За кастрирането на чужд жребец без съгласието на собственика му, извършителят трябва да заплати 15 сол. и освен това по 1/3 сол. за всяка кобила, обслужвана от жребца¹². А онзи, „който поради арогантност или омраза удари или нарани конете и кобилите на друг“, е длъжен да изплати обезщетение от 30 сол.¹³ Отрязването на опашката на чужд кон без съгласието на собственика се компенсира със сумата от 3 сол.¹⁴

Онзи, който убие завързано куче след залез слънце, трябва да плати 15 сол. в добавка към заплащането на стойността на кучето и обезщетение за времето, през което то не е могло да бъде използвано¹⁵.

Няколко текста в PLS разглеждат случаи на нараняване, осакатяване или причиняване на смърт на чужди животни, нанесли вреда на нечия реколта. Постановено е, ако някой намери крава, кон или друго животно в нивата си, да не му причинява вреда. Ако го стори и признае, трябва да възстанови пълната стойност на животното на собственика му и да задържи за себе си увреденото животно. Но ако не си признае и деянието бъде доказано, трябва да плати 15 сол. в допълнение към връщането на животното или на стойността му и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано¹⁶.

В случай че някой намери в нивата си животните на друг, които са без пастир, и ги затвори насила без да каже на никого, и някое от животните умре, той трябва да възстанови пълната стойност на животните на собственика им и в допълнение да плати 35 сол., както и да заплати за времето, през което те не са могли да бъдат използвани¹⁷. Ако обаче онзи, чийто труд е бил унищожен, затвори животните или

ги отведе в дома си, за да не причиняват повече вреда (явно в случая става дума за открито действие – б.а.) и някой се осмели да ги освободи или да ги изведе насила, последният трябва да плати 15 сол.¹⁸

Като случаи на посегателство върху чуждо имущество с тежки последици и в ЗСЛ, и в PLS са представени неумишлените и умишлените палежи, понякога придружени с кражба.

При случаите на пожар, включени в ЗСЛ, вината е степенувана, като се започне от наличието на умисъл, премине се през груба небрежност и обикновена небрежност и се стигне до липсата на всякаква виновност. Съгласно законника който запали чужда гора и сече дърва от нея, дължи двойно обезщетение¹⁹. За онзи обаче, който „поради някоя вражда или за разграбване на имот запали къщи“, е постановено, ако това се случи в град, „да го изгорят на огън“; ако стане в паланка или в село, „с меч да се посече“. Това е единственото капитално, т.е. смъртно наказание, предвидено в кодекса. Определеното алтернативно църковно наказание също е много тежко – пост 12 години, „защото е злодеец“²⁰. Вероятно законодателят е смятал за изключително опасно престъпление подобен умишлен палеж, особено в град, където жилищата били по-близо разположени и един злоумишлен пожар би могъл да доведе до изпепеляването на цели квартали. Поради това в този случай се търси и наказателна отговорност.

Ако обаче някой, без зла умисъл запали стъбла или тръни на нивата си, а огънят премине и изгори чужда нива или чуждо лозе, според ЗСЛ случаят трябва да се изследва. Ако запалването е станало „по неведение или малолетство“, онзи, който е наклал огъня, трябва да обезщети собственика на изгорялото имущество; същото трябва да стори и онзи, който е причинил пожара поради небрежност и безотговорност („ако във ветровит ден накладе огън и не го пази, като си казва, че огънят не ще премине другаде“), мързел или невъзможност. Но ако причина за разпространяване на огъня стане връхлетяла буря, на извършителя не се търси отговорност²¹. По същия начин следва да се постъпи и „ако от облак се подпали къщата на някого“ [...] и оттам огънят премине и изгори домовете и на другите околни съседи, тъй като пожарът е станал вследствие на неочаквани и непредвидими обстоятелства²².

В PLS също са разгледани няколко случая на палеж. При най-тежкия, при който в резултат от пожара има и човешки жертви, освен обезщетението за погубения човешки живот и за застрашаването на живота на оцелелите („ако някой е изгорял в къщата, да плати 62½ сол. и още обезщетение от 200 сол.“; „колкото мъже е имало в къщата, да го призават в съда и на всеки от тях да плати по 62½ сол.“), виновникът трябва да плати и 62½ сол. на онзи, чиято е къщата²³.

В останалите случаи става въпрос за материални щети с различна големина, причинени от умишлен палеж. Според кодекса онзи, който подпали постройка, изградена от плет и вината му бъде доказана, дължи обезщетение от 62½ сол.²⁴ Ако пък някой подпали плевня или хамбар със зърното в него и това бъде

доказано, се осъжда да плати 62½ сол., както и стойността на житото²⁵. За запалването на кочина с прасетата в нея или на конюшния заедно с животните или със сеното и това бъде доказано, законът отсъжда 62½ сол. в допълнение към възстановяване на стойността на унищоженото и обезщетение за времето, през което то не е могло да бъде използвано²⁶. А онзи, който подпали нечия ограда или плет (включително и ако оградено място е гора) и това бъде доказано, трябва да плати 15 сол., както и стойността на оградата или плета²⁷. Наложените парични наказания и обезщетения са едни от най-високите в PLS поради сериозността на деянията и наличието на умисъл. В никой от разгледаните случаи обаче не е предвидено наказателно преследване на виновника.

В PLS са разгледани и редица други случаи на нанасяне на вреда или унищожаване на най-различни видове чуждо имущество. Така например в закона е предвидено онзи, който обели кората на ябълково или крушово дърво, да плати за това 3 сол.²⁸. Ако обаче дървото е било в зеленчукова градина, обезщетението нараства на 15 сол.²⁹ Ако пък някой отсече дърво, засадено в нечия нива, трябва да плати 30 сол. в допълнение към възстановяване на стойността на дървото и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано³⁰. Предвидените сериозни обезщетения са доказателство за високата стойност, която са имали плодните дървета в тогавашното франкско общество.

Освен за подпалване, PLS предвижда обезщетение и за насичането на нечия ограда или плет. Извършителят трябва да плати 15 сол. в допълнение към възстановяване на стойността на унищоженото и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано³¹. Доста голямата сума от 15 сол. вероятно е предвидена поради това, че унищожаването на нечия ограда прави мястото или постройката уязвими за вниманието на евентуални крадци.

Голямо внимание в законника на франките е отделено на случаите на навлизане в чуждо оградено обработено място и нанасяне на щети на нечия реколта. Така например ако нечий прасета или други животни, които са наглеждани, нахлуят в чужда нива и стопанинът им го отрича, но вината му бъде доказана, той трябва да плати 15 сол.³²

Ако нечий животни, нанесли щети на реколтата на друг, са били затворени заради това, стопанинът им трябва да плати изчислената стойност на щетата, както и още 10 денария (ден.)³³.

Ако обаче „някой от злоба или безочливост“ отвори нечия ограда и пусне животни в нива, ливада, лозе или друго обработено място и ако онзи, чиято е обработената земя, го обвини със свидетели, отворилият оградата трябва да плати изчислената стойност на щетата и в добавка още 30 сол. (очевидно заради умисъла в деянието му)³⁴.

За онзи, който „прекара брана по нечия нива“, след като растенията вече са покълнали или пресече нивата с каруца, като излезе от пътя, в закона е предвидено заплащането на 3 сол.³⁵ А ако някой пресече с каруца нивата на друг, на която

растенията вече са израсли, като излезе от пътя или от пътеката, трябва да заплати цели 15 сол.³⁶

Особен случай на нанасяне на вреда на чуждо имущество е нанасянето на побой на нечий роб, който по тази причина не е способен да върши работата си за повече от 40 дни. Извършилият това трябва да плати на господаря на роба $1\frac{1}{3}$ сол.³⁷

Предвидените в PLS глоби и обезщетения за нанасяне на вреда или унищожаване на чуждо имущество са с различни размери, но можем да обобщим, че при утежняващи вината обстоятелства, за трайно увреждане на нечие животно, както и за нанасяне на щети на нечия реколта е определена сумата от 15 сол. За умишлено увреждане на повече от едно животно и за умишлено нанасяне на щети на нечия реколта е предвидено по-голямо наказателно плащане в размер от 30-35 сол. Най-големите обезщетения ($62\frac{1}{2}$ сол.) са предвидени за палежи като за особено тежки и опасни престъпления. На никой от разгледаните в закона случаи обаче не е приписан наказателноправен характер.

Кражба на имущество

В ЗСЛ е предвидено телесно наказание за крадците. Ако някой „вземе чуждо нещо, управителят на тая земя да го бие, защото няма власт да стане на себе си управник“. И след това крадецът трябва да върне откраднатото на онзи, от когото то е било отнето³⁸.

Ако пък роб краде и господарят му иска да го задържи, трябва да плати за щетите заради него; ако пък не желае да има такъв роб, може да го даде в робство на онзи, от когото робът е откраднал³⁹.

След тези общи постановления, в закона са разгледани конкретни случаи на кражба, някои от които при утежняващи вината обстоятелства.

За откарване на чуждо стадо, ако това е първо посегателство, извършителят на деянието трябва да бъде бит; при повторна подобна кражба трябва да бъде изселен, а ако извърши същото трети път, трябва да бъде продаден, но след като върне всичко, което е откраднал⁴⁰.

За онзи, който присвои чужд роб, „скрие го и не го пуща наяве“, законът предвижда да обезщети господаря на роба или като му осигури друг такъв роб, или като му заплати стойността на откраднатия роб⁴¹.

В ЗСЛ следват три случая на кражба при утежняващи вината обстоятелства. Така например който открадне на война, ако откраднатото е оръжие, трябва да бъде бит; ако това е кон, трябва да бъде продаден⁴².

А ако някой открадне свети съдове или одежди, или каквато и да било вещ от олтар на черква през деня или през нощта, трябва да бъде продаден. Ако пък вземе нещо извън олтара на черквата, трябва да бъде бит и остриган, и да бъде развеждан из околността „като нечестив“⁴³.

Законникът предвижда за онзи, който обира мъртъвци в гробовете им, да бъде продаден⁴⁴.

Наказание за подобно светотатствено деяние предвижда и PLS. За онзи, който окраде мъртво тяло, преди да го спуснат в земята, и това бъде доказано, законът предвижда да заплати 100 сол., да върне взетите вещи и още да плати за времето, през което те са били у него⁴⁵. А който изкопае труп и го окраде, и това се докаже, трябва да плати огромната сума от 200 сол. (колкото е вергелдът за убийството на свободен франк), да върне откраднатите вещи и да плати за времето, през което те са били у него⁴⁶.

Законът предвижда възмездие и за ограбването на нечий мъртъв роб, когато взетите вещи са на стойност над 40 ден. Извършителят трябва да плати на господаря на роба 35 сол., да върне откраднатото и да заплати за времето, през което това имущество не е могло да бъде използвано⁴⁷.

PLS разглежда и други случаи на кражба, в които са замесени роби. Така например ако роб или робиня откраднат някаква собственост на господаря си заедно със свободен, крадецът (т.е. свободният – б.а.) трябва да върне зависимия и собствеността и да плати 15 сол. и още 35 сол. за роба, т.е. за времето, през което не е било възможно той да бъде използван⁴⁸. В случая робът или робинята не са упоменати като извършители на престъплението, защото законодателят очевидно не третира лично несвободните като субекти на правото – тяхното наказание е проблем на господарите им.

По друг начин са решени случаите, когато несвободен открадне нещо от човек, който не му е господар. Така например, ако роб открадне нещо, което се намира вън от нечий дом и то е на стойност 2 ден., трябва да върне откраднатото или да заплати равностойността му в допълнение към заплащане за времето, през което откраднатото не е могло да бъде използвано. Освен това законът предвижда за роба телесно наказание – 120 камшика, които могат да се заменят със заплащането на 3 сол.⁴⁹. Ако откраднатото е на стойност 40 ден., за роба е предвидено наказание кастриране или заплащане на 6 сол. Господарят му трябва да върне откраднатото или да заплати стойността му в допълнение към заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано⁵⁰.

PLS се занимава и със случаи на кражба или ограбване на несвободни. За кражбата на роб, робиня, кон или кобила крадецът трябва да плати 35 сол., както и да върне откраднатото или равностойността му и да заплати за времето, през което то не е могло да бъде използвано⁵¹. Кражбата, както и продажбата, убийството или освобождаването на чужд роб води до заплащането на 35 сол.⁵², а за кражбата на робиня се заплащат 30 сол.⁵³. За кражбата или продажбата на робиня, струваща 15 или 25 сол. [...] законът предвижда заплащането на 72 сол.⁵⁴. При кражба на млад слуга или млада слугиня извършителят се осъжда да плати 25 сол., както и още 35 сол. в допълнение към обезщетението за времето, през което не е било възможно да бъдат използвани⁵⁵.

В PLS са разгледани още десетки случаи на кражба на имущество. Особено детайлно са представени кражбите на домашни и опитомени животни, и дивеч.

Отделни титули са посветени на кражбата на свине, добитък, коне, овце, кози, птици, пчели, кучета и пр.

За кражба на прасенце сукалче освен връщането на животното или на стойността му и компенсация за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано, е предвидено и заплащането на 3, 15 или 45 сол. в зависимост от това дали има утежняващи вината обстоятелства, т.е. в зависимост от това откъде е било откраднато животното, като най-голяма е сумата в случай, че прасенцето е било в заключена кочина, което предполага кражба с взлом⁵⁶.

За кражба на отбито младо прасе, което може да живее без майка си се заплаща 1 сол. в добавка към връщането на откраднатото животно (или на стойността му) и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано. Сумата за открадването на прасе на една година нараства на 3 сол., а за прасе на две години – на 15 сол.⁵⁷.

17S сол. трябва да заплати онзи, който открадне свиня с прасенца или свиня водачка, като освен това трябва да върне животните или да заплати стойността им и да плати компенсация за времето, през което не е било възможно те да бъдат използвани⁵⁸.

За доказана кражба на нерез извършителят трябва да плати също 17½ сол. в добавка към връщането на животното или на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано. Ако нерезът е бил скопен, предвидената за заплащане сума е 15 сол.⁵⁹

Определената за заплащане от закона сума нараства с нарастването на броя на откраднатите животни. За кражбата на две прасета извършителят трябва да плати 15 сол.; в случай че са откраднати между три и шест животни, сумата е 35 сол.; ако бъдат откраднати всичките 25 прасета на някого, крадецът трябва да заплати 62½ сол., а ако след кражбата на 25 прасета в стадото останат още, сумата е 35 сол.; ако броят на откраднатите прасета е 50, но в стадото останат още, определената от закона сума отново е 62½ сол.⁶⁰

Приблизително от същия порядък са и глобите, определени в PLS за кражбата на добитък. Открадналият теле сукалче, чието деяние е доказано, заплаща 3 сол. и освен това трябва да върне животното или стойността му, както и да заплати за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано⁶¹.

За кражбата на теле годиначе и на такова на две години дължимата сума е 15 сол. в добавка към връщането на животното или на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано⁶².

Ако бъде открадната крава с теле, законът постановява крадецът да плати 35 сол. Ако откраднатата крава няма теле, сумата е 30 сол. Също 35 сол. е глобата за кражба на крава, използвана за впрягане⁶³.

При доказана кражба на вол следва да бъдат платени 35 сол. и освен това трябва да бъде върнато животното или заплатена стойността му и да се плати компенсация за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано⁶⁴.

За кражба на двегодишен бик е предвидена сумата от 35 сол. в добавка към връщането на животното или на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано. Ако откраднатият бик обслужва стадо или кравите на три села, сумата нараства на 45 сол. За кражбата на кралски бик трябва да се платят внушителните 90 сол⁶⁵.

Значителни са и сумите за кражба на много глави добитък. Ако откраднатите животни са 12 и това са всичките глави добитък, които някой притежава, законът изисква заплащането на 62½ сол. Разбира се, животните или равностойността им трябва да бъдат върнати на собственика, както и да му се заплати за времето, през което не е било възможно те да бъдат използвани. Ако след открадването на 12 глави добитък в стадото останат още животни, сумата за заплащане е 35 сол. А за кражбата на между 12 и 25 животни, като това не е цялото стадо, трябва да се платят 62½ сол.⁶⁶

Кражбата на конче, следващо майка си, води до плащането на 3 сол. в добавка към връщането на кончето или на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано. Сумата за кражба на едно-или двегодишно жребче е 15 сол.⁶⁷

Открадването на кон или кобила (не се определя възрастта и предназначението им – б.а.) се обезщетява с 35 сол., като в добавка трябва да се върне откраднатото или стойността му, както и да се заплати за времето, през което имуществото не е могло да бъде използвано⁶⁸.

Онзи, който открадне жребец от франк и кражбата бъде доказана, трябва да плати 45 сол. в добавка към връщането на откраднатото животно и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано. При доказана кражба на кон, който тегли кола, сумата отново е 45 сол. А ако откраднатият кон е бил скопен, трябва да бъдат платени 35 сол.⁶⁹

Кражбата на бременна кобила води до заплащането на 45 сол. в добавка към връщането на откраднатото животно или на стойността му и обезщетение за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано⁷⁰.

Ако бъде откраднат жребец заедно с хергелето (от 7–12 кобили), трябва да бъдат заплатени 62½ сол. в добавка към връщането на откраднатото или на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано. Същата сума трябва да бъде платена и ако хергелето е по-малко (до 7 глави заедно с жребца)⁷¹.

А онзи, който открадне жребец на краля, трябва да плати 90 сол., да върне откраднатото или да даде равностойността му и да заплати за времето, през което не е било възможно животното да бъде използвано⁷².

В PLS е разгледана и кражбата на овце. За доказана кражба на агне сукалче се заплаща 1/3 сол., освен че на стопанина трябва да бъде върнато животното или стойността му и той трябва да бъде обезщетен за времето, през което не е могъл да го използва⁷³.

При кражба на едно- или двугодишен кастриран овен трябва да бъдат платени 3 сол. в добавка към връщането на животното или на стойността му и заплащане на обезщетение за времето, през което не е било възможно овенът да бъде използван⁷⁴.

Ако бъдат откраднати три или повече кастрирани овни, се заплащат 35 сол.; същото важи и за кражба на до 40 кастрирани овни. А ако бъдат откраднати 40, 50, 60 или повече кастрирани овни и това бъде доказано, трябва да бъдат платени 62S сол. в добавка към връщането на животните или на стойността им и заплащане за времето, през което не е било възможно те да бъдат използвани⁷⁵.

Сумите, дължими за кражба на кози, са по-малки от тези, определени за кражба на други домашни животни. Така например онзи, който открадне три кози и това бъде доказано, трябва да плати 3 сол., да върне животните или стойността им и да заплати за времето, през което не е било възможно те да бъдат използвани. Ако бъдат откраднати повече от три кози, сумата нараства на 15 сол.⁷⁶

За кражба на домашни птици са предвидени следните обезщетения: онзи, който открадне петел, трябва да плати 3 сол. в добавка към връщането на птицата или на стойността ѝ и на заплащане за времето, през което не е било възможно тя да бъде използвана. За кражба на кокошка също се заплащат 3 сол.⁷⁷

Законникът на салическите франки предвижда глоби и обезщетения и за кражба на ловни ястреби и на опитомени диви птици. Сумата за кражба на ястреб варира от 3 сол., през 15 сол. до 45 сол. в зависимост от това откъде е била открадната птицата – от дърво, от пръта ѝ или от заключено помещение. Разбира се, на стопанина трябва да бъде върната или птицата, или стойността ѝ, а освен това той трябва да получи обезщетение за времето, през което не е могъл да я използва⁷⁸.

Ако някой открадне опитомен жерав или лебед, трябва да плати 3 сол. в добавка към връщането на птицата или на стойността ѝ и заплащане за времето, през което не е било възможно тя да бъде използвана. Сумата, предвидена за кражбата на опитомена гъска или патица също е 3 сол.⁷⁹

За доказана кражба на рояк пчели, т.е. на кошер пчели, които са държани заключени и под покрив или са единствените, които стопанинът притежава, трябва да бъдат платени 45 сол. в добавка към връщането на рояка или на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно той да бъде използван⁸⁰.

Онзи, който открадне до шест рояка, които не са под покрив и не са единствените, които стопанинът притежава, и ако това бъде доказано, трябва да плати 15 сол. Ако открадне седем или повече кошера от заключено помещение, и те не са единствените, сумата нараства на 45 сол.⁸¹

В PLS за кражба на куче са предвидени 15 сол., ако откраднатото животно е обучено ловно куче или хрътка следотърсач, като освен това животното или равностойността му трябва да бъдат върнати на стопанина и да му бъде заплатено за времето, през което той не е могъл да използва имуществото си. Ако бъде откраднато (или убито) пастирско куче, сумата е 3 сол.⁸²

За кражба на уловен дивеч или риба законникът предвижда различни глоби. Ако някой открадне нещо нечий улов (птици или риби), трябва да плати 45 сол. Ако бъде открадната гургулица от мрежата на друг или малка птица от капан, следва да се платят 3 сол.⁸³

Салическият закон разглежда и случаи на кражба на друго имущество освен домашни животни. Сериозни са глобите и обезщетенията за кражбата на реколта.

За онзи, който открадне нечие зърно, откарано в от мелницата на друг и това бъде доказано, законникът предвижда заплащането на 15 сол. на собственика на мелницата, още 15 сол. на собственика на зърното и освен това връщане на откраднатото жито или възстановяване на стойността му, както и заплащане за времето, през което житото не е могло да бъде използвано⁸⁴.

Ако някой влезе в нивата на друг и открадне нещо, и бъде разкрит, трябва да плати 15 сол. в допълнение към връщането на откраднатото и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано. В друг вариант на този титул предвидената за заплащане сума е 45 сол., като са прибавени и утежняващи вината обстоятелства – откраднатото е такова количество, че е било отнесено на кон или в каруца⁸⁵. Ако обаче крадецът отнесе само толкова, колкото може да носи на гръб, трябва да плати само 3 сол. (или 15 сол. според друг титул)⁸⁶.

Онзи, който тайно влезе в градината на друг или в лехата му за ряпа, или в лехата му за грах, или в лехата му за леща, за да краде и това бъде доказано, трябва да плати 15 сол. в допълнение към връщането на откраднатото или възстановяване на стойността му и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано. В друг титул предвидената глоба за влизане с намерение за кражба в леха с ряпа, грах, леща или в някакво подобно място е 3 сол.⁸⁷

За кражба на грозде от нечие лозе трябва да бъдат платени 15 сол. в допълнение към връщането на откраднатото или възстановяването на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано. Ако обаче крадецът вземе гроздето вкъщи на кон или в каруца и това бъде доказано, сумата, която трябва да плати, е 45 сол.⁸⁸

Онзи, който открадне лен от нечия нива и го отнесе вкъщи на кон или в каруца, и това бъде доказано, трябва да плати 15 сол.⁸⁹

Ако някой окоси ливадата на друг, следва да изгуби плода на труда си и да плати 15 сол. Ако обаче той отнесе сеното с каруца в дома си и го разтовари, и това бъде доказано, трябва да плати 45 сол.⁹⁰. Но ако той вземе само толкова, колкото може да носи на гръба си, трябва да плати 3 сол.⁹¹

Кражбата на плодни дървета и дървен материал също е разгледана в PLS. За отсичане или кражба на облагородено ябълково или крушово дърво от или извън ограден двор трябва да се платят 3 сол. в добавка към стойността на дървото и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано⁹². Ако плодно дърво е било отсечено или откраднато от градина, сумата нараства на 15 сол.⁹³

За кражба на присадки от ябълково или крушово дърво е предвидена сума от 3 сол., а ако те са били в градина, сумата е 15 сол. в допълнение към връщането

на откраднатото или възстановяването на стойността му и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано⁹⁴.

Ако някой открадне дърва от гората на друг, трябва да плати 3 сол. в допълнение към връщането на откраднатото или възстановяването на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано⁹⁵. Същото следва да плати и онзи, който открадне отсечените с брадва дърва на друг⁹⁶.

Не носи вина онзи, който вземе дърво, след като изтече годината, откакто е било маркирано за отсичане. Ако обаче го отсече преди да изтече годината, трябва да плати 3 сол.⁹⁷

Кражбата на различни сечива и предмети, използвани в бита, е разгледана в няколко титула на PLS. Така например който открадне палешник, трябва да плати 15 сол. в добавка към стойността на палешника или заплащане за времето, през което не е било възможно той да бъде използван⁹⁸.

За кражба на лодка също се плащат 15 сол.⁹⁹ Ако обаче лодката е била заключена, сумата стига до 35 сол.¹⁰⁰ А ако е била държана заключена и внимателно окачена, трябва да бъдат платени 45 сол.¹⁰¹

Който открадне звънеца на нечие стадо свине и това бъде доказано, трябва да плати 15 сол. в допълнение към връщането на откраднатото или възстановяване на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано¹⁰². За кражба на звънец на крава трябва да се платят 3 сол.¹⁰³, а за звънец на кон – 15 сол.¹⁰⁴

Ако бъдат откраднати букаите на кон, крадецът трябва да заплати 3 сол.¹⁰⁵ Ако кражбата доведе до изгубването на коне, виновникът трябва да заплати стойността им¹⁰⁶.

Онзи, който открадне мрежа за ловене на змиорки от реката, е длъжен да плати 45 сол. в допълнение към връщането на откраднатото или възстановяване на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано¹⁰⁷. За кражба на рибарска мрежа от река се плащат 15 сол.¹⁰⁸

Сериозни глоби и обезщетения предвижда законът на салическите франки за ограбване на хора. Онзи, който ограби свободен, като го издебне от засада, трябва да плати 62S сол. в допълнение към връщането на откраднатото и обезщетение за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано¹⁰⁹. Ако крадецът е от завареното гало-римско население, а ограбеният е франк, според закона трябва да се изпълни горното постановление¹¹⁰. Ако, обратно, франк ограби представител на местното население, трябва да плати 30 с.¹¹¹ А онзи, който окраде заспал човек и това бъде доказано, трябва да плати 100 сол.¹¹²

В PLS е отделено внимание на кражбите от оградено открито пространство и от помещение, като се прави разлика между обикновена кражба и кражба с взлом като особено осъдително престъпление. Законникът третира с подобаваща сериозност дори случаите на повреда на ограда в резултат на кражба на част от

нея, тъй като това би предоставило възможност на евентуалните крадци да се възползват от ситуацията. Така например онзи, който открадне или отсече три клона, които поддържат целостта на ограда или открадне, или среже напречните пръти, или разсече сплетените върбови клони, които поддържат коловете на оградата и това бъде доказано, трябва да плати 15 сол. в допълнение към връщането на взетото и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано¹¹³.

Ако свободен открадне във от къща нещо, струващо 2 ден., трябва да плати 15 сол. в допълнение към връщане на откраднатото или на стойността му и заплащане за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано¹¹⁴. Ако откраднатото струва 40 ден., определената за заплащане сума е 35 сол.¹¹⁵

За нахлуване в нечие оградено място законът предвижда заплащането на 15 сол.¹¹⁶ Същата сума трябва да се заплати за влизането в нечие незаклучено работно помещение¹¹⁷. Но ако някой влезе с взлом в заклучено работно помещение, предвидената за заплащане сума нараства на 45 сол. в допълнение към връщането на откраднатото или възстановяването на стойността му и заплащане за времето, през което то не е могло да бъде използвано. А ако крадецът не е взел нищо, трябва да плати 15 сол. за взлома¹¹⁸.

Ако от заклучено оградено място бъде откраднато нещо, струващо повече от 5 ден., крадецът трябва да плати 35 сол., да върне откраднатото или да заплати равностойността му, както и да заплати за времето, през което не е било възможно имуществото да бъде използвано¹¹⁹.

А онзи, който влезе с взлом в оградения двор на нечия мелница, трябва да плати 15 сол.¹²⁰

Най-категорично законът защитава неприкосновеността на дома. Така например, ако крадец влезе в къща и открадне нещо, струващо 2 ден., тогава той трябва да плати 30 сол. в допълнение към връщането на откраднатото или заплащането на равностойността му, както и обезщетение за времето, през което не е било възможно то да бъде използвано¹²¹.

Който обаче направи дубликат на ключ и влезе в къща, и открадне нещо от там, трябва да плати 45 сол.¹²² Но ако той влезе с взлом, но не вземе нищо и избяга, за взлома трябва да плати 30 сол.¹²³

А онзи, който прекоси къщата на друг без разрешението на собственика, трябва да плати 30 сол.¹²⁴

В PLS най-големи глоби и обезщетения за нахлуване с взлом в чужд дом са предвидени, когато престъплението е извършено от група нападатели или когато има пострадали хора. Така например ако домът на някого е нападнат от банда, всеки един, за когото бъде доказано, че е участвал в нападението, трябва да плати 62½ сол.¹²⁵

А ако някой нападне дома на някого и разбие вратите, убие кучета или рани хора, или отнесе нещо в каруца, се задължава да плати 200 сол. в допълнение към

връщането на взетите вещи или заплащането на равностойността им, както и заплащането за времето, през което не е било възможно те да бъдат използвани¹²⁶.

Законникът на салическите франки предвижда наказание и за онзи, който наклевети друг за извършване на кражба. В кодекса е предвидено, ако някой със зла умишъл сложи откраднат предмет в нечие оградено място, в дома или в друго място, притежавано от друг и собственикът не знае това, и откраднатият предмет бъде намерен там, извършителят трябва да плати 62½ сол., а също така трябва да бъдат извършени и обичайните плащания в полза на собственика на откраднатото¹²⁷.

Съгласно предвидените в PLS наказателни плащания и обезщетения за кражба на имущество следва да заключим, че средната сума за кражба на младо домашно животно е 15 сол., а за възрастно – 30-35 сол. (3 сол. за птици; 1 сол. за коза), като най-високо оценени са добитъкът, свинете, конете. По-високи са предвидените суми (до 45 сол.), ако животното е особено ценно поради възрастта, функциите си и пр. Наказателните плащания за крупни кражби (на повече от две животни) могат да достигнат до 62½ сол. Ако пък животните са били откраднати в резултат на кражба с взлом, предвидената сума е 45 сол. поради утежняващите вината обстоятелства.

Средната сума, определена от PLS като наказателно плащане за кражба на реколта и друго имущество освен домашни животни е 15 сол., а за по-незначителни предмети – 3 сол.

Цитираната по-горе много голяма сума от 62½ е определена от закона да бъде заплатена от онзи, който се осмели да ограби свободен франк или от всеки участник в банда, проникнала с взлом в нечий дом.

Сравнението между двата законника показва, че PLS е много по-подробен и обстоятелствен от ЗСЛ както при разглеждането на случаи на нанасяне на щети, увреждане или унищожаване на имущество, така и при случаите на кражба на имущество. Причината за това вероятно се крие във факта, че PLS представлява записаното обичайно право на салическите франки в неговата пълнота, докато в ЗСЛ може би само частично са включени обичайни норми, докато запис на функциониращото все още в България по онова време обичайно право не е запазен или въобще не е бил направен. И в двата законника обаче са взети предвид обстоятелствата, при които е извършено деянието, т.е. дали то е умишлено или не, като вината е степенувана. Но в PLS на разглежданите деяния не е вменен наказателнонаправен характер, докато в ЗСЛ при случаите на кражба на имущество, особено ако са налице утежняващи вината обстоятелства, се търси наказателна отговорност, като наказанията са бой или продаване в робство и вероятно са били налагани от представители на централната власт по места. В PLS физически наказания (бой с камшик, кастриране) са предвидени само за несвободни, осмелили се да откраднат имущество от някого, който не им е господар, като това наказание може да бъде заменено с парична глоба в размер от 3 или 6 сол. Наказанието на роб, откраднал от господаря си, е оставено в ръцете на последния.

Въпреки констатираните различия между двата законника, следва да отбележим, че и в кралството на франките, и в средновековната българска държава правните норми строго защитавали имуществото на всяко домакинство от различни посегателства, като предвиждали високи наказателни плащания, обезщетения и дори физически наказания.

БЕЛЕЖКИ

¹ Преглед на мненията на наши и чужди изследователи от XIX и първата половина на XX в. относно произхода на ЗСЛ вж. в: **Ганев, В.** Закон судный людѣмъ. Правно-исторически и правно-аналитични проучвания. С., 1959, 144–157; **Андреев, М.** Към въпроса за произхода и същността на Закон судный людѣмъ. – ГСУ ЮФ, 1957, т. 49, 18–26, 31–32; **Същият.** В Македония ли е бил създаден Закон судный людѣмъ и славянският първоучител Методий ли е негов автор? – В: Хиляда и сто години славянска писменост. Сборник в чест на Кирил и Методий. С., 1963, с. 321 сл.; **Същият.** Нови проучвания и нови теории относно произхода на Закон судный людѣмъ. – ГСУ ЮФ, 1964, т. 53, кн. II, 29–83; **Същият.** Закон судный людѣмъ – ценен паметник на българската средновековна култура. – Език и литература, 1968, №3, 2–6; **Андреев, М., Ф. Милкова.** История на българската феодална държава и право. С., 1979, с. 30 сл.; **Бобчев, С.** История на старобългарското право. Лекции и изследвания. Нова редакция проф. П. Петров. Албатрос, 1998, 110–116. По-подробно относно авторството, времето и мястото на създаването на ЗСЛ вж. в: **Бобчев, С.** Борба на българското народно право против византийското влияние. – Юридическа мисъл, 1934, кн. 8, 502–503; **Същият.** История на старобългарското..., 116–120; **Андреев, М.** Къде е бил създаден Закон судный людѣмъ. – Славянска филология, 1963, т. V. С., с. 114 сл., както и цитираните по-горе студии на М. Андреев; **Матеев, М.** История на българската държава и право. С., 2004, 20–22; **Максимович, К. А.** Законъ судный людѣмъ. Истиковетческия и лингвистическия аспекти изследования славянскогю юридическогю паметника. Москва, 2004, 7–129; **Петрова, Г.** Църква и църковно право в средновековна България. С., 2005, с. 49. Подробен анализ на ЗСЛ (същност, правно-историческо проучване) вж. в: **Ганев, В.** Цит. съч., с. 23 сл.; **Андреев, М.** Закон судный людѣмъ..., 1–18. Преглед на мненията на изследователи от XX в. относно произхода, характера и съдържанието на ЗСЛ вж. в: **Андреев, М. и Ф. Милкова.** Цит. съч., 27–30. За разлика от привържениците на досега защитаваните тези (за българския, моравския или „македонския“ произход на извора) напоследък някои съвременни изследователи стигат до извода, че въпросът за произхода на превода на „Закон за съдене на людетѣ“ не може да намери окончателно решение поради недостига на извори за неговото прилагане и поради близката по характер историческа обстановка в България и Великоморавия през втората половина на IX в. Лексикалната близост между текстовете на закона, на Номоканона на Йоан Схоластик и на старобългарски ръкописи от класическия период обаче се сочи за свидетелство, че тези правни сборници са били редактирани в Преслав през X в. – Вж. **Найденова, Д.** Правните паметници в Първото българско царство. – Историческо бъдеще, 2005, 1–2, 161–163.

² Относно сходствата и различията между Еклогата и Закона за съдене на людетѣ вж.: **Бобчев, С.** История на старобългарското..., 120–123; **Андреев, М.** Към въпроса за произхода..., 7–14; **Същият.** Закон судный людѣмъ..., 7–8; **Петрова, Г.** Византийската Еклога и Закона за

съдене на хората – сходства и различия. – Годишник на ВИ „Г. Димитров”, Год. IX. С., 1990, 63–111; **Същата**. Византийското и средновековното българско право (Еклога и Закон за съдене на хората). – В: Средновековните Балкани. Политика, религия, култура. Съст. С. Ракова, Л. Симеонова. С., 1999, 67–73; **Същата**. Български средновековни правни паметници. – Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски”, кн. 7. Право, т. 2, 2001, 87–91; **Същата**. История на българската държава и право. Част първа: Средновековие. София, 2008, с. 32 сл.

³ **Ганев, В.** Цит. съч., с. 25.

⁴ **Ганев, В.** Цит. съч., с. 113.

⁵ Относно Салическия закон вж.: **Люблинская, А. Д.** Источниковедение истории средних веков. Ленинград, 1955, 7–8; **Неусыхин, А. И.** Новые данные по источниковедению Салической правды. Очерк 1: Основные проблемы источниковедения Салической правды. – Средние века, вып. XVII. Москва, 1960, 394–409; **Hessels, J. H.** Lex Salica: the ten texts with the glosses and the Lex Emendata. London, 1880; **Stein, S.** Lex Salica I; Lex Salica II. – Speculum, XXII, April 1947, pp. 113–134, 395–418; **Eckhardt, K. A.** Die Gesetze des Merowingerreiches 481–714. Weimar, 1935; **Eckhardt, K. A.** Die Gesetze des Merowingerreiches. I. Pactus legis salicae. Recensiones Merovingicae. Witzhausen, 1955; The Laws of the Salian Franks. Transl. and Introduction by K. F. Drew. Pennsylvania, 1991, p. 30; **Rouche, M.** Clovis. Éditions Fayard, 1996; **Barbiche, B.** Les Institutions de la monarchie française à l'époque moderne, XVIe–XVIIIe siècle. Paris, 1999; **Soleil, S.** Introduction historique aux institutions - du IVe au XVIIIe siècle. Flammarion, 2002.

⁶ The Laws of the Salian Franks. Transl. and Introduction by K. F. Drew. Pennsylvania, 1991, p. 30.

⁷ ЗСЛ, XXIII, с. 530. Текстовете от ЗСЛ цитираме по **Ганев, В.** Цит. съч.

⁸ Пак там, XXII, с. 520.

⁹ PLS, II.5, col. 22. Текстовете от PLS цитираме по Pactus Legis Salicae. Hrsg. K. A. Eckhardt. – Monumenta Germaniae Historica. Legum Sectio I. Legum nationum Germanicarum, t. IV, p. I. Hannoverae, 1962.

¹⁰ Подобно обезщетение (стойността на увреденото или унищоженото и обезщетение за времето, през което собственикът е бил лишен от възможността да ползва имуществото си, т.е. за пропуснати ползи) е предвидено в повечето случаи, разгледани в PLS. Относно глобите и обезщетенията, предвидени в законника следва да отбележим, че според записания приблизително по същото време Рипуарски закон хубав вол струвал 2 сол., крава – 1 сол., кон – 12 сол., кобила – 3 сол., меч с ножница – 7 сол., меч без ножница – 3 сол., броня – 12 сол., шлем – 6 сол. – Вж. Lex Ribuaria, XL (XXXVI.11). – Lex Ribuaria. Hrsg. F. Beyerle, R. Buchner. – Monumenta Germaniae Historica. Legum Sectio I. Legum nationum Germanicarum, t. III, p. II. Hannoverae, 1954, col. 94. Освен това за посегателство върху живота или за телесна повреда, нанесена на свободен франк, в PLS са предвидени следните обезщетения: за неуспяло покушение над нечий живот – 63 сол.; за удар по главата, така че „се покаже мозъкът и паднат три кости” – 30 сол.; за удар с юмрук – 3 сол. – Вж. PLS, XVII.1, 3, 8, col. 75, 76, 78–79.

¹¹ PLS, IX.4, col. 48.

¹² Ibid., XXXVIII.12, col. 140.

¹³ Ibid., XXXVIII.13, col. 141.

¹⁴ Ibid., XXXVIII.14, col. 141.

¹⁵ Ibid., VI.3, col. 38.

- ¹⁶ Ibid., IX. 1, col. 46.
¹⁷ Ibid., IX. 3, col. 47.
¹⁸ Ibid., IX. 6, 7, col. 49.
¹⁹ ЗСЛ, XIV, с. 396.
²⁰ Пак там, XV, с. 403.
²¹ Пак там, XV, с. 403.
²² Пак там, XV, 403–404.
²³ PLS, XVI. 1, col. 71–72.
²⁴ Ibid., XVI. 2, col. 73.
²⁵ Ibid., XVI. 3, col. 73.
²⁶ Ibid., XVI. 4, col. 74.
²⁷ Ibid., XVI. 6, col. 74; LS, XXXIV. 2, col. 127.
²⁸ Ibid., XXVII. 10, col. 101.
²⁹ Ibid., XXVII. 11, col. 101.
³⁰ Ibid., XXVII. 15, col. 103.
³¹ Ibid., XVI. 7, col. 75.
³² Ibid., IX. 5, col. 48.
³³ Ibid., IX. 8, col. 50.
³⁴ Ibid., IX. 9, col. 50–51.
³⁵ Ibid., XXXIV. 3, col. 127.
³⁶ Ibid., XXXIV. 4, col. 127.
³⁷ Ibid., XXXV. 4, col. 130.
³⁸ ЗСЛ, XVII, с. 453.
³⁹ Пак там, XXV, с. 537.
⁴⁰ Пак там, XXVI, с. 548.
⁴¹ Пак там, XXX, с. 575.
⁴² Пак там, XXIV, с. 533.
⁴³ Пак там, XXVIII, с. 558.
⁴⁴ Пак там, XXVII, с. 554.
⁴⁵ PLS, XIV. 9, col. 68.
⁴⁶ Ibid., XIV. 10, col. 68–69.
⁴⁷ Ibid., XXXV. 6, col. 130.
⁴⁸ Ibid., X. 2, col. 52.
⁴⁹ Ibid., XII. 1, col. 58.
⁵⁰ Ibid., XII. 2, col. 58.
⁵¹ Ibid., X. 1, col. 51.
⁵² Ibid., X. 3, col. 52.
⁵³ Ibid., X. 4, col. 53.
⁵⁴ Ibid., X. 6, col. 53–54.
⁵⁵ Ibid., X. 7, col. 55.
⁵⁶ Ibid., II. 1–3, col. 20–21; вж. и Ibid., II. 12, col. 25.
⁵⁷ Ibid., II. 4, col. 22; Ibid., II. 7–8, col. 23; вж. и Ibid., II. 11, col. 24; Ibid., II. 13, col. 25.
⁵⁸ Ibid., II. 6, col. 23; Ibid., II. 15, col. 26.
⁵⁹ Ibid., II. 14, col. 26; Ibid., II. 17, col. 27.
⁶⁰ Ibid., II. 9–10, col. 24; Ibid., II. 18–20, col. 27–28.

- ⁶¹ Ibid., III. 1, col. 29.
- ⁶² Ibid., III. 2–3, col. 29.
- ⁶³ Ibid., III. 4–6, col. 30.
- ⁶⁴ Ibid., III. 7, col. 31.
- ⁶⁵ Ibid., III. 8–11, col. 31–32.
- ⁶⁶ Ibid., III. 12–14, col. 32–33.
- ⁶⁷ Ibid., XXXVIII. 9, col. 139; Ibid., XXXVIII.8, col. 138.
- ⁶⁸ Ibid., XXXVIII. 11, col. 140.
- ⁶⁹ Ibid., XXXVIII. 2, 1, col. 136; Ibid., XXXVIII.3, col. 137.
- ⁷⁰ Ibid., XXXVIII. 7, col. 138.
- ⁷¹ Ibid., XXXVIII. 5–6, col. 137–138.
- ⁷² Ibid., XXXVIII. 4, col. 137.
- ⁷³ Ibid., IV. 1, col. 34.
- ⁷⁴ Ibid., IV. 2, col. 34.
- ⁷⁵ Ibid., IV. 3–5, col. 34–35.
- ⁷⁶ Ibid., V. 1–2, col. 35–36.
- ⁷⁷ Ibid., VII. 5–6, col. 40.
- ⁷⁸ Ibid., VII. 1–3, col. 39–40.
- ⁷⁹ Ibid., VII. 7–8, col. 41.
- ⁸⁰ Ibid., VIII. 1–2, col. 43–44.
- ⁸¹ Ibid., VIII.3–4, col. 45.
- ⁸² Ibid., VI. 1–2, col. 36–37; Ibid., VI.4, col. 38.
- ⁸³ Ibid., XXXIII. 1, col. 123; Ibid., VII. 9–10, col. 41.
- ⁸⁴ Ibid., XXII. 1, col. 87.
- ⁸⁵ Ibid., XXVII. 6, col. 99; Ibid., XXVII. 13, col. 102.
- ⁸⁶ Ibid., XXVII. 14, col. 102–103.
- ⁸⁷ Ibid., XXVII. 7, col. 100; Ibid., XXVII. 12, col. 101.
- ⁸⁸ Ibid., XXVII. 19–20, col. 104.
- ⁸⁹ Ibid., XXVII. 13, col. 102.
- ⁹⁰ Ibid., XXVII. 17, col. 103.
- ⁹¹ Ibid., XXVII. 18, col. 104.
- ⁹² Ibid., VII. 11, col. 42.
- ⁹³ Ibid., VII. 12, col. 42.
- ⁹⁴ Ibid., XXVII. 8–9, col. 100–101.
- ⁹⁵ Ibid., XXVII. 25, col. 106.
- ⁹⁶ Ibid., XXVII.24, col. 106.
- ⁹⁷ Ibid., XXVII.26, col. 106.
- ⁹⁸ Ibid., VII. 13, col. 43.
- ⁹⁹ Ibid., XXI. 2, col. 85.
- ¹⁰⁰ Ibid., XXI. 3, col. 86.
- ¹⁰¹ Ibid., XXI. 4, col. 86.
- ¹⁰² Ibid., XXVII. 1, col. 98.
- ¹⁰³ Ibid., XXVII. 2, col. 98.
- ¹⁰⁴ Ibid., XXVII. 3, col. 98.
- ¹⁰⁵ Ibid., XXVII. 4, col. 99.

- ¹⁰⁶ Ibid., XXVII. 5, col. 99.
¹⁰⁷ Ibid., XXVII. 27, col. 106–107.
¹⁰⁸ Ibid., XXVII. 28, col. 107.
¹⁰⁹ Ibid., XIV. 1, col. 64.
¹¹⁰ Ibid., XIV. 2, col. 64–65.
¹¹¹ Ibid., XIV. 3, col. 65.
¹¹² Ibid., XIV. 11, col. 69.
¹¹³ Ibid., XXXIV. 1, col. 126.
¹¹⁴ Ibid., XI. 1, col. 55.
¹¹⁵ Ibid., XI. 2, col. 56.
¹¹⁶ Ibid., XXVII. 22, col. 105.
¹¹⁷ Ibid., XXVII. 29, col. 107.
¹¹⁸ Ibid., XXVII. 30, col. 108.
¹¹⁹ Ibid., XI. 4, col. 57.
¹²⁰ Ibid., XXII. 3, col. 87.
¹²¹ Ibid., XI. 3, col. 56.
¹²² Ibid., XI. 5, col. 57.
¹²³ Ibid., XI. 6, col. 57.
¹²⁴ Ibid., XXVII. 35, col. 109.
¹²⁵ Ibid., XIV. 6, col. 66–67.
¹²⁶ Ibid., XIV. 7, col. 67.
¹²⁷ Ibid., XXXIV. 5, col. 128.